

Hyväksytty Akavan hallituksessa 18.8.2026:

Akavan budjettiriihikannanotto

Suomen talous on valtiovarainministeriön uuden taloudellisen katsauksen mukaan viimeinkin toipumassa. Ensi vuonna bruttokansantuote nousee jo 1,6 prosenttia. Työttömyys pysyy kuitenkin edelleen korkeana, yli kymmenen prosentin tasolla. Työttömiä oli Tilastokeskuksen työvoimatutkimuksen mukaan **kesäkuussa** 297 000 henkilöä.

Julkisen talouden velka ylittää 90 prosenttia suhteessa bruttokansantuotteeseen tänä vuonna. Vuonna 2030 velka lähentelee jo sataa prosenttia. Euroopan komission Suomelle asettama liiallisen alijäämän menettely sekä parlamentaarisen velkajarrutyöryhmän tulevat linjaukset vaikuttavat ensi vuonna aloittavan hallituksen työhön. Akava pitää välttämättömänä, että Petteri Orpon hallituksen viimeisessä budjettiriihessä tehdään päätöksiä erityisesti työllisyyttä parantavista ja tuottavuutta lisäävistä kasvutoimista.

Akava esittää budjettiriihikannanotossaan konkreettisia toimia työllisyyden ja kasvun edistämiseksi. Koska budjettiriihi on hallituskauden lopulla, osa sen linjauksista olisi selvitysten käynnistämistä. Varsinaiset päätökset jäävät silloin seuraavalle hallituskaudelle.

Akavan ratkaisuesitykset

Osaamis- ja koulutustason nostamisen edellytyksiin vauhtia

Suomen osaamis- ja koulutustaso on pudonnut huolestuttavasti. Uusin negatiivinen mittari on heinäkuun alussa julkistettu IMD:n kansainvälinen kilpailukykyvertailu. Suomi sijoittui tänä vuonna siinä vasta sijalle 19, ja pudotusta viime vuodesta oli peräti viisi sijaa. Koulutuksen vaikutus kokonaisuudessa oli merkittävä, sillä sen osalta Suomen sijoitus on viime vuosina suorastaan romahtanut vertailumaihin nähden.

Hallitusohjelmassa tavoitellaan nuorten aikuisten koulutustason nostamista mahdollisimman lähelle 50 prosenttia vuoteen 2030 mennessä. Uudessa korkeakoulutuksen ja tutkimuksen visiossa vuodelle 2040 tavoitetasoa on korotettu 60 prosenttiin.

Suomessa on jaettu laajasti näkemys siitä, että tuottavuuskasvua ei synny ilman osaavaa työvoimaa. Siksi on tärkeitä, että tarvittavat uudistukset aloitetaan jo tällä vaalikaudella. Hallituksen tulee käynnistää valmistelu korkeakouluvision toimeenpanoa tukevasta parlamentaarisesta sopimuksesta koulutus- ja osaamistason nostamiseksi. Samalla on uudistettava korkeakoulujen rahoitusperiaatteita niin, että niissä korostuvat

laatu ja vaikuttavuus, ja että ne tukevat korkeakoulujen profiloitumista vahvuusalueillaan.

T&K-panostuksia korkeakouluille ja nuorten työllisyyteen

Tuottavuuskasvun keskeinen edellytys on, että tutkimus- ja kehittämistoiminnan rahoituslaista pidetään kiinni. Tämä edellyttää osaltaan valtion T&K-panostusten varmistamista niin, että Suomen T&K-menot ovat neljä prosenttia bruttokansantuotteesta vuoteen 2030 mennessä.

Korkeakouluvisiossa todetaan, että tulevaisuudessa merkittävin osa julkisista T&K-toiminnan panostuksista pitää suunnata korkeakoulujen tutkimustoimintaan. Sen edellytys on tutkimus- ja kehittämistyötä tekevien osaajien riittävä määrä.

Business Finlandin nykyiset rahoitusjärjestelymuodot yhteishankkeissa ovat toimivia. Nuorten asemaa työmarkkinoilla voidaan parantaa kehittämällä kuitenkin myös Business Finlandin rahoituskäytäntöjä. Tutkimus- ja kehittämisrahoitusta tulee voida suunnata myös ko. hankkeessa tehtävään tai sitä edistävään ja tukevaan korkeakouluharjoitteluun tai opinnäytetöihin. Myös nuorten työllistymisasetelin käyttötarkoitusta pitää laajentaa opintoihin liittyviin harjoitteluihin.

T&K-rahoitusta voitaisiin hyödyntää myös hankkeessa työskentelevien täydennyskoulutukseen.

Osaamisvähennys käyttöön

Jatkuvassa oppimisessa erityisesti aikuiskoulutustuen lakkauttaminen on johtanut väärään suuntaan. Vaikka jatkuva oppiminen ja jopa kokonaan uudelle alalle pätevytyminen ovat yhä useamman työllistymisen edellytys, puuttuu Suomesta näitä tavoitteita edistävä tukirakenne.

Verohallinnon nykyisen linjauksen mukaan henkilö voi vähentää verotuksessa koulutuskustannuksia vain, jos ne liittyvät hänen nykyiseen työtehtäväänsä. Verohallinnon ohjeistusta tulisi muuttaa niin, että henkilö voisi tehdä itse maksamistaan koulutuspalveluista tulonhankkimisvähennyksen (osaamisvähennyksen) myös silloin, kun koulutuksella tähdätään alan tai ammatin vaihtoon. Verotulojen kertymiseen voidaan vaikuttaa vähennyksen määrällä ja jaksotuksella. Mahdollista verotulojen vähentymistä kompensoi se, että kouluttautuminen parantaa henkilön työmarkkina-asemaa ja lisää työmarkkinoiden dynamiikkaa.

Korkeakoulutetuille kohdennettuja työllisyyspalveluja

Korkeakoulutettujen työttömien määrä on edelleen huolestuttavan suuri. Tilanteen helpottamiseksi tarvitaan työllisyysalueiden yhteisesti koordinoimia korkeakoulutetuille

kohdennettuja ura- ja ohjauspalveluja. Työttömien opiskeluoikeus avoimessa korkeakoulussa työttömyyskorvausta menettämättä on ollut hyvä uudistus, ja velvoitteensa täyttävän työttömän työnhakijan opiskeluoikeutta tuleekin laajentaa.

Työperäiseen maahanmuuttoon jatkossa pisteytysmalli

Nykyisellä hallituskaudella edellytykset kansainväliseen rekrytointiin ja kansainvälisten osaajien juurtumiseen Suomen työmarkkinoille ovat heikentyneet. Maahanmuuttajien osaamisen tunnistaminen ja lisäpätevyiden hankkimisen edistäminen on liitettävä työllisyys- tai kotoutuspalveluiden yhteyteen.

Työ- ja elinkeinoministeriön kesäkuussa julkistamassa selvityksessä arvioitiin eri maiden työperäisen maahanmuuton malleja. Akava esittää, että nopeampaan pysyvän oleskeluluvan saamiseen luodaan uusi pisteytykseen perustuva väylä tai käynnistetään pisteytyskokeilu, joka täydentää nykyistä järjestelmää ja helpottaa kansainvälisten osaajien juurtumista Suomeen.

YEL-uudistus kestävämmälle pohjalle

Maan hallitus päätti kevään kehysriihessään yrittäjien eläkelain uudistamisesta poikkeuksellisella tavalla. Tehdyssä linjauksessa korostuivat yrittäjäpoliittiset tavoitteet. Selvityshenkilö Jukka Rantanen ehdotukset jätettiin monin osin ottamatta huomioon.

Yrittäjien eläkelakia koskeva hallituksen esitys on ollut kesän aikana lausuntokierroksella. Budjettiriihessä tulee arvioida vielä tarkoin lausuntokierroksen antia.

YEL-uudistus kasvattaisi entisestään valtion ja sitä kautta veronmaksajien – suurelta osin palkansaajien - maksusuutta, joka jo nyt on vuodessa lähes 600 miljoonaa euroa. YEL-vakuuttamisen alarajan laskeminen toisi enemmän yrittäjiä eläkevakuutuksen maksajiksi ja siten eläketurvan piiriin. Eläkemaksujen tulisi määräytyä siirtymäajan jälkeen kaikilla yrittäjillä vain verotettavien ansiotulojen mukaan.

Merkittävintä yrittäjäeläkkeiden kestävässä rahoituksessa olisi rahastoinnin aloittaminen työntekijän eläkelain tapaan. Yrittäjien eläkemaksujen rahastoinnista ja rahaston perustamisesta valmistellaan parhaillaan selvitystä. Selvityksen valmistuminen ja siihen liittyvä lausuntokierros ovat tärkeitä vaiheita rahastoinnin aloittamisessa.

Työttömyysturvaa myös lyhyemmältä työssäoloajalta

Hallitus on heikentänyt päätöksillään merkittävästi sekä työntekijän suojelua ja työsuhteturvaa että työttömyysturvaa. Menettäjinä ovat olleet erityisesti nuoret, naisvaltaiset alat ja määräaikaisessa työsuhteessa olevat palkansaajat. Hallituksen tulee parantaa näiden ryhmien asemaa ottamalla käyttöön 60 päivän mittainen

ansiosidonnainen työttömyysturva, jonka henkilö saisi kuuden kuukauden työssäolon perusteella.

Psykososiaalisen kuormituksen ehkäisemisestä asetus

Hallitusohjelmassa tavoitellaan sairauspoissaolojen puolittamista ja työhyvinvoinnin parantamista. Työkyvyttömyyden kustannukset ovat korkeat. Yksinomaan mielenterveyssyistä johtuvat työkyvyttömyyseläkemenot olivat vuonna 2025 noin 1,4 miljardia euroa.

Erityisesti nuorten työkyvyttömyyden ja työpahoinvoinnin kasvu on hälyttävää. Haitallinen psykososiaalinen kuormitus on yksi suurimmista työllisyys- ja tuottavuusesteistä työelämässä. Uuden työolotutkimuksen mukaan akavalaisista 52 prosenttia kokee työuupumusriskin vähintään melko suureksi.

Hallitus on leikkaamassa lisää sosiaali- ja terveysalan järjestöjen valtionavustuksista. Kun kolmannen sektorin tuottamien palvelujen määrä vähenee, korostuu työn haitallista kuormitusta ehkäisevän työsuojelun ja työterveyshuollon merkitys entisestään.

Työpaikoilla ei osata riittävästi soveltaa työturvallisuuslakia psykososiaaliseen kuormitukseen, esihenkilöt eivät saa riittävästi tukea eikä työpaikoilla tai työsuojeluviranomaisilla ole riittävästi keinoja velvoitteista huolehtimiseksi. Hallitusohjelman tavoitteiden saavuttamiseksi tulee antaa asetus psykososiaalisen kuormituksen sääntelystä. Sen sisältö on sosiaali- ja terveysministeriössä jo valmisteltuna.

Etätyön tapaturmavakuutus kuntoon

Etä-, hybridi- ja monipaikkainen työ on yleistynyt merkittävästi. Sen korvausvastuut ovat kuitenkin epäselvät verrattuna lähityöskentelyssä tapahtuviin työtapaturmiin. Etätyön edellytysten parantamiseksi työtapaturma- ja ammattitautilakia on laajennettava koskemaan laajemmin myös etätyössä sattuneita tapaturmia.